

ปรมัตถธรรม ๑

สุภีร์ ทุมทอง

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๐

รายวิชา ๒๐๒ ๑๐๙ ปรัชญธรรม (วิชาเลือก)

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิปัสสนาภาวนา รุ่นที่ ๑๔

อ.สุกัร ทุมทอง ป.ธ.๔, วศ.บ., พธ.ม.

supee2t@gmail.com, www.ajsupee.com

๑. แนวสังเขปรายวิชา

ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับ **ปรมัตถธรรม ๔** ได้แก่ **จิต เจตสิก รูป นิพพาน** ให้เข้าใจถึงลักษณะ กิจหน้าที่
อาการปรากฏ และเหตุก่อให้เกิด
เข้าใจถึงวิธีการนับจำนวน วิธีแยกประเภทในรูปแบบต่างๆ
และสามารถเชื่อมโยงไปสู่วิปัสสนาภูมิทั้ง ๖ ได้แก่
ขั้น ๕ आयตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒ อริยสัจ ๔
และปฏิบัติสมุปบาทได้

๒. วัตถุประสงค์

- ๒.๑ เพื่อให้สามารถแยกแยะปรมาัตถธรรมกับบัญญัติธรรมได้
- ๒.๒ เพื่อให้ทราบวิธีการนับจำนวนและการแยกประเภทของ
ปรมาัตถธรรม ๔
- ๒.๓ เพื่อให้บอกองค์ธรรมของวิปัสสนาภูมิ ๖ ได้ถูกต้อง
- ๒.๔ เพื่อนำไปใช้ในการเจริญวิปัสสนาและแนะนำบอกสอน
ผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง

๓. การวัดและประเมินผล

๓.๑	การเข้าชั้นเรียน ความสนใจ	๑๐ คะแนน
๓.๒	งานสรุปสาระการเรียนรู้ประจำสัปดาห์	๒๐ คะแนน
๓.๓	ทดสอบในห้องเรียน	๒๐ คะแนน
๓.๔	งานค้นคว้าวิจัยปรมัตถธรรมกับวิปัสสนา	๕๐ คะแนน

รวม ๑๐๐ คะแนน

ปรมัตถธรรม

- คาทาสรูปปรมัตถธรรม

ตตถ วุตตาทิธมมตถา จตุธา ปรมตถโต

จิตตัม เจตสิกัม รูปัม นิพพานมิตี สัพพธา.

ปรหมัตถธรรม

- สัจจะ ๒

๑. ปรหมัตถสัจจะ – ปรหมัตถธรรม

๒. สมมุติสัจจะ – บัญญัติธรรม

- ปรหมัตถธรรม = ปรหม + อตถ + ธรรม

- อภิธรรม ๗ คัมภีร์ = สัม, วิ, ฐา, ปุ, ก, ย, ป

ปรมาตถธรรม

- ทูเว สจฺจานิ อกฺขาสี สมพุทฺโธ วทตํ วโร
สมมุติ ปรมาตถญฺจ ตติยํ นุปลพฺภติ.
(อ.มโนรชปุรณ)

ปรมัตถธรรม

- ลักษณะ ๒

๑. วิเสสลักษณะ – ปัจจัตตลักษณะ

ลักษณะ รสะ ปัจจุปัจจุฐาน ปทัชฐาน

๒. สามัญญลักษณะ – ไตรลักษณ์

อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะ

ปรมัตถธรรม ๔

๑. จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑
๒. เจตสิก ๕๒
๓. รูป ๒๘
๔. นิพพาน

จิตปรมาตม์

จิต – อารมมณวิชานนลกขณ

อารมมณ จินฺเตตฺตี = จิตฺตํ

จินฺตณมตฺตํ = จิตฺตํ

จินฺเตนฺติ สมฺปยุตฺตธมฺมา เอเตนาติ = จิตฺตํ

จิตฺตี กโรตฺตี = จิตฺตํ

จิตปรมาตม์

ลักษณะที่จิตทุกกะของจิต
อารมณ์วิชานนลกขณ
ปุพฺพงฺคมรส์
สนฺธานปจฺจุปฺปญฺฐานํ
นามรูปปทฺทฺฐานํ

จิตปรมัตถ์

ยณฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วุจฺจติ **จิตฺตํ** อิติปิ,

มโน อิติปิ, **วิญฺญาณํ** อิติปิ,

ตํ รตฺติยา จ ทิวสสฺส จ อณฺเฑว อุปฺปชฺชติ อณฺเฑํ นิรุชฺฌติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มกฺกโฏ อรณฺเณ จ พุรฺหาเวเน จรมาโน

สาขํ คณฺหาติ, ตํ มุณฺจิตฺวา อณฺเฑํ คณฺหาติ,

ตํ มุณฺจิตฺวา อณฺเฑํ คณฺหาติ, ตํ มุณฺจิตฺวา อณฺเฑํ คณฺหาติ...

(สํ.นํ. ๑๖/๖๑ อสฺสุตฺวาสุตฺต)

จิตปรมัตถ์

ปภสฺสรมิทํ ภิกฺขเว **จิตฺตํ**,

ตณฺจ โข อากนฺตฺเกหิ อุกฺกเกสเสหิ **อุกฺกเกสิณฺณํ**.

ตํ อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชโน ยถาภูตํ นปฺปชานาติ.

ตสฺมา “อฺสฺสุตวโต ปุณฺณชนสฺส จิตฺตภาวนา นตฺถิ”ติ วทามิ.

(อ.เอกก. ๒๐/๕๑ อจฺฉราสงฺฆาตวคฺค)

จิตปรมัตถ์

ปภสฺสรมิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ,
ตณฺจ โข อาคนฺตุเกหิ อุปกฺกิลเสสฺสํ **วิปฺปมุตฺตํ**,
ตํ สุตฺวา อริยสาวโก ยถาภูตํ ปชานาติ.
ตสฺมา “สุตฺวโต อริยสาวกสฺส จิตฺตภาวนา อตฺถิ”ติ วทามิ.
(อ.เอกก. ๒๐/๕๐-๕๑ อจฺฉราสงฺฆาตวคฺค)

จิตปรมัตถ์

มนุญฺจ ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญญาณํ,
ติณฺณํ สงฺกตํ ผสฺโส. ผสฺสปจฺจยา เวทนา.

(สํ.สพฺ. ๑๘/๖๐ สพฺพุปาทานปริญญาสูตร)

จิตปรมัตถ์

กตมํ ตสฺมี สมเย **จิตฺตํ** โหติ.

ยํ ตสฺมี สมเย จิตฺตํ มโน มานสํ,

หทยํ ปณฺหารํ, มโน มนายนฺนํ มนินฺทริยํ,

วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชามโนวิญฺญาณธาตุ;

อิทํ ตสฺมี สมเย จิตฺตํ โหติ. (= ๑๐ ชื่อ)

(อภ.สํ. ๓๔/๖ ฌมมวฏฺฐวาร)

เจตสิกปรหมัตถ์

เจตสิก – จิตฺตนิสฺสิตลक्षणํ

เจตสี ภาวํ = เจตสิกํ,

เจตสี นิยุตฺตํ = เจตสิกํ

เจโตยุตฺตลक्षण

เอกุปฺปาท, เอกนิโรธ, เอกาลมฺพน, เอกวตฺตูก

เจตสิกปรหมัตถ์

ลักษณะที่จตุกกะของเจตสิก

จิตตนิสสิตลกขณํ

อวิโยคุปปาทรสํ

เอกาลมพนปจฺจุปฺปญฺฐานํ

จิตฺตูปฺปาทปทฺทฺฐานํ

เจตสิกปรมัตถ์

มโนปุพฺพพงฺคมา ธมฺมา
มนสา เจ ปทฺฐุเจน
ตโต นํ ทุกฺขมเนวติ

(ขุ.ธ. ๒๕/๑ จกขุपालตเถรวตถุ)

มโนเสฏฺฐา มโนมยา
ภาสติ วา กโรติ วา
จกํว วหโต ปทํ.

เจตสิกปรหมัตถ์

มโนปุพฺพพงฺคมา ธมฺมา
มนสา เจ ปสนฺเนน
ตโต นํ สุขมเนวติ

(ขุ.ธ. ๒๕/๑ มจฺจุกฺคณฺทลิวตฺต)

มโนเสฏฺฐา มโนมยา
ภาสติ วา กโรติ วา
ฉายาว อนปายินิ.

เจตสิกปรหมัตถ์

กตเม ฐมา กุสลา. ยสฺมี สมเย กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนํ โหติ
โสมนสฺสสหคตํ ฌานสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ ภา สหฺทการมฺมณํ ภา ฌนฺธารมฺมณํ ภา
รสารมฺมณํ ภา โผฏฐพฺพารมฺมณํ ภา ฐมารมฺมณํ ภา, ยํ ยํ ภา ปนารพฺภ;
ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ, เวทนา โหติ, สญฺญา โหติ, เจตนา โหติ, จิตฺตํ โหติ,
วิตกโก โหติ, วิจาโร โหติ, ปิติ โหติ, สุขํ โหติ, จิตฺตสฺเสกคฺคตา โหติ;
สทฺธินฺทริยํ โหติ, วิริยินฺทริยํ โหติ, สตินฺทริยํ โหติ, สมာธินฺทริยํ โหติ,
ปญฺณินฺทริยํ โหติ, มนินฺทริยํ โหติ, โสมนสฺสสินฺทริยํ โหติ, ชีวิตินฺทริยํ โหติ,
สมมาทิฏฺฐิ โหติ, สมมาสงกปโป โหติ, สมมาวายาโม โหติ, สมมาสติ โหติ,
สมมาสมาธิ โหติ,

(อภี.สํ. ๓๔/๑ ฐมวาวจฺจวาร)

เจตสิกปรหมัตถ์

สหุชาพลํ โหติ, วิริยพลํ โหติ, สติพลํ โหติ, สมาธิพลํ โหติ, ปญญาพลํ โหติ,
หิริพลํ โหติ, โอตตปปพลํ โหติ, อโลโก โหติ, อโทโส โหติ, อโมโห โหติ,
อนภิชฌา โหติ, อพยาปาโท โหติ, สมมาทิฏฐิ โหติ; หิริ โหติ, โอตตปปิ โหติ;
กายปสฺสทฺธิ โหติ, จิตฺตปสฺสทฺธิ โหติ, กายลหุตา โหติ, จิตฺตลหุตา โหติ,
กายมฺหุตา โหติ, จิตฺตมฺหุตา โหติ, กายกมฺมณฺยตา โหติ, จิตฺตกมฺมณฺยตา โหติ,
กายปาคฺคณฺยตา โหติ, จิตฺตปาคฺคณฺยตา โหติ, กายชุกตา โหติ, จิตฺตชุกตา โหติ;
สติ โหติ, สมปชณฺณํ โหติ, สมโถ โหติ, วิปสฺสนา โหติ; ปคฺคาโห โหติ,
อวิกฺเขโป โหติ; เย วา ปน ตสฺมี สมเย อณฺเณปิ อตฺถิ ปฏฺิจจสมุปฺปนฺนา
อรูปีโน ฌมฺมา; อิเม ฌมฺมา กุสลา.

(อภ.สํ. ๓๔/๑ ฌมมวฏฺฐวาร)

รูปปรมาตม์

รูป – รูปปนลกขณ

สัตุณหาทวิโรธิปจจเยหิ รูปปตติ = รูป

รูปปรหมัตถ์

ลักขณาทิจตุกกะของรูป

รูปปนลกขณั

วิกิรณรสี

อพยยากตปจจุปฐฐานั

วิญญาณปทฐฐานั

รูปปรมัตถ์

อัย โข เม กาโย รุปี จาตุมฺมหาภูติโก
มาตาเปตฺตีกสมฺภโว โอตฺถกฺกมฺมาสุปฺจโย
อนิจฺจุจฺฉาตฺนปริมทฺทฺนเกทฺทวิทฺธํสนธมฺโม,
อิทฺถจ ปน เม วิญฺญาณํ เอตฺถ สิตํ เอตฺถ ปฏฺวิพทฺธํ.
(ที.สี. ๙/๒๓๔ สามญฺณผลสุตฺต)

รูปปรหมัตถ์

จกขุนา รูปึ ทิสฺวา..

โสเตน สทํ สุตฺวา..

ฌาเนน คนฺธํ ฌายิตฺวา...

(ที.สี. ๙/๒๑๓ สามญญผลสุตฺต)

นิพพานปรมัตถ์

นิพพาน – สันติลักษณะ

วานโต นิกขันตุนติ = นิพพาน

นิพพายนติ สพเพ วณฺณทุกฺขสนฺตาปา เอตสฺมินฺติ =
นิพพาน

นิพพายนติ อริยชนา เอตสฺมินฺติ = นิพพาน

นิพพานปรมาตถ์

ลักษณะที่ขของนิพพาน

สนุติลกขณั

อจุจุตรสั

อนิมิตตปฏจุปฏฐานั, นิสุสรณปจุจุปฏฐานั

นิพพานปรมัตถ์

อตฺถิ ภิกฺขเว ตทหายตํ,
ยตฺถ เนว ปจฺวี น อาโป น เตโช น วาโย,
น อากาसानญายตํ น วิญญานญายตํ
น อากิณฺณญายตํ น เนวสญฺญานาสญฺญายตํ,
นายํ โลโก น ปริโลโก, น อุโภ จนฺทิมสุริยา.
ตตฺรปาทํ ภิกฺขเว เนว อาคตํ วทามิ น คตํ น จิตฺตํ น จุตฺตํ น อุปฺปตฺตํ,
อฺปฺปติฏฺฐํ อฺปฺปวตฺตํ อนารมฺมณเมว ตํ. เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺส.

(ขุ.อุ. ๒๕/๗๑ ปจมนิพพานปฐิสํยุตฺตสุตฺต)

สวัสดีครับ